

Események, rendezvények

Emlékek őre Program

Felvidéki kirándulás a 125 éve született Vitális Sándor emlékére

A Magyarhoni Földtani Társulat korábbi „földtudományi és kultúrtörténeti emlékeket” bemutató, határokon is átnyúló rendezvényeinek küldetését felidéző és annak magas szakmai színvonalát, baráti hangulatát folytatni kívánó kirándulást szervezett társulatunk titkársága, PIROS Olga és BODOR Emese.

A háromnapos „Emlékek őre” emléktúra gazdag földtudományi és kultúrtörténeti tartalmú programmal emlékezett meg VITÁLIS Sándor geológus születésének 125. évfordulójáról. A kirándulás helyszínei az országhatárokon átívelő Novohrad–Nógrád UNESCO Globális Geopark magyar és szlovák oldalán kerültek kiválasztásra, hiszen VITÁLIS Sándor 125 éve Selmezbányán született, így egész élete és munkássága ezer szállal kötődik a térséghez.

A program első napján (május 17., szombat) Salgótarjánban 13 tagú csoportunk megkoszorúzta VITÁLIS Sándor emléktábláját, majd megtekintettük a Dornyay Béla Bányamúzeumot. A felszíni kiállításon először HÁMOR Géza látványos, a teljes Kárpát-medencét bemutató, alsó miocén fáciestérképe fogadott minket, majd egy következő térkép és ősföldrajzi környezet ábráson keresztül az észak-magyarországi területre szűkítve kaphattunk képet a Nógrádi–Ózdi–Borsodi-szénmedencék kialakulásának körülményeiről. A további termekben bepillantást nyertünk a nógrádi szén felfedezéséről, a szénbányászat történetéről, a vitrinekben pedig bányászatban használt eszközöket és a térség barnakőszénével egyidős ősmaradványokat csodálhattuk meg. Kiemelt figyelmet kapott egy nagyon érdekes ábra az 1888. évi József-aknai vízbetörésről és a kapcsolódó mentés ütemtervéről. Szomorú aktuálisként párhuzamot vonhattunk a parajdi sóbánya vízbetörése és az ábrán látható esemény között. A lejtős aknában berendezett kiállító térben védősisakkal felvértezve, DOMONKOS Imre vezetésével az életnagyságú figurák és eredeti, működésbe hozott bányagépek között átérezhettük a szénbányászatban dolgozó emberek (és kezdetben lovak) hihetetlenül nehéz hétköznapijait. Talán legmeghatóbban egy gerendára erősített táblán kaptunk erről összegzést.

„Vigyázz a lámpára, mint szemed fényére!
Csillagod a bánya vak sötét mélyébe.
Szélütéstől óvjad, s ahol lobbót vetett,
onnan menekülj, mert veszélyben életed.”

Következő állomásunk Eresztvényben, a Geopark látogatóközpontjában volt, ahol HEGYI Péter adott értékes és

alapos tájékoztatást. Ezt követően PRAKFAI Péter szakavatott és élvezetes vezetésével megnéztük az Eresztvényi-, majd a Közép-bányát, miközben megemlékeztünk JUGOVICS Lajos bazaltbányászattal összefüggő tevékenységéről. Az 1890-ben alapított és az 1980-as évek közepéig működő bazaltbánya csúcsidőben csaknem 5 ha kiterjedésű volt. Jelenleg itt kanyarog a Geopark 7 információs táblával felszerelt tanösvénye. A színes tartalommal bíró szövegek, ábrák (és kiváló túravezetők) segítségével képet kaphattunk a bányátörténetéről és a bányászat során feltárult bazaltos kőzettípusokról, ásványokról, formakincsről és az élővilágról. Elhaladtunk egy látványos bazalt völgykitöltés mellett, majd következett a széntelegeket fedő, finom rajzolatú, zöldes homokos, majd bazaltos rétegsor, amelynek ékessége az olivin- és piroxénkristályokat tartalmazó „kristálytufa”. Végül egy romantikus bányató következett.

Bátonyterenye Kisterenye városrészén az ún. „fűrőkút” kutatástörténetével ismerkedtünk meg, megemlékezve arról, hogy felfedezője és részletes leírója VITÁLIS Sándor volt. Megkóstoltuk a kút csevice néven is emlegetett szén-savas vizét (némi csőrendszerből kioldott vas-oxid-tartalommal).

A nap záróprogramja egy történelmi-vízföldtani-öslénytani-kultúrtörténeti körtúra volt Mátraverebély-Szentkúton. A kút köré csoportosuló, több épülethől álló zárandokközpontból kezdetben bazaltos, majd mészhomokkő anyagú ösvényen felkapaszkodtunk ez utóbbi kőzetbe vájt Barátlakásokhoz. A második sétakörben felkutattuk az 1962-ben még csordogáló Szent László-forrás helyét a mondabeli patkó nyomának szomszédságában. A patakot kísérő, festői erdei ösvényen továbbhaladva egy több helyen csordogáló foglalt forráscsoport lepett meg minket.

Túránk második napján (május 18., vasárnap) a délelőtti program a Harmanec-barlang meglátogatása volt, melynek a 826 m magasságban nyíló bejáratához nyaktörő lépcsősor vezetett fel a Hermán-völgyből. A látvány megérté a fáradtságot, mert a barlang bejárható folyosóinak és tágas termeinek térbeli labirintusa leírhatatlanul szép cseppkő formakincssel kápráztatott el, és még magyar nyelvű ismertetés is volt. A barlang környezetében középső triász karbonátos kőzetek találhatók, melyek vastagsága eléri a 300 m-t. A barlang látványos cseppköveinek kialakulásában ezek a jól karsztosodó, világos mészkövek vesznek részt, amelyek a sötétszürke Gutensteini Mészkő felett települnek. A tektonikus repedésekkel behálózott Gutensteini Mészkő kevésbé volt cseppkőves.

A barlangot 1932-ben fedezték fel, 1950 óta nyitották meg, jelenleg 2732 m hosszú, ebből 720 m-t lehet bejárni 70 m szintkülönbség mellett. A barlanghoz vezető ösvényen kilenc oktatótábla található, mely a Nagy-Fátra déli részének, ezen belül a Harmanec-barlang környezetének természeti értékeit mutatja be. A Harmanec környéke ad otthont

Európa legnagyobb, mintegy 200 000 példányból álló tiszafásának. A fát régen fegyverek, bútorok és épületek készítéséhez használták.

Délután a bajmóci várat jártuk be. Bajmóc Szlovákia egyik legrégebbi emberi települése. A várdombot meleg vizek által épített travertínó alkotja. A pleisztocén utolsó interglaciálisától (mintegy 100 000 évvel ezelőtt) már lakott volt. A vár alatti, természetes travertínóbarlangban és a várárokban feltárták a neandervölgyi ember tevékenységének nyomait (kőeszközök, megmunkált és megmunkálatlan állatsontok, faszén), valamint hasonló korú állat- és növényfossziliákat. A táplálékbőség adott volt a források környezetében, mivel azok télen sem fagytak be.

A hosszú időszakból feltárt és dokumentált 11 kultúr-szint teszi Bajmócot ritka, európai jelentőségű paleolitikum lelőhelyé. (A kultúrszinteket különböző vastagságú travertínórétegek választják el egymástól). Bajmóc jelentése: „csatára alkalmas hely” a vár stratégiai helyzetéből adódik. Története fordulatokkal teli, tulajdonosai között szerepelt Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond, Mátyás király és Corvin János is. A Szapolyai család kezéből a nagy ellenfél, I. Ferdinánd veszi ki a várat és adományozza a Thurzó családnak, akik reneszánsz palotává alakítják (a Hunyadi-terem is akkor készült). Majd sokáig a Pálffyak tulajdona, ekkor történik a barokk átépítés. Mai, mesebeli formáját Pálffy Jánosnak köszönheti, aki egész Európából válogatott műkincsekkel rendezte be, és 22 éven át neogótikus kastéllyá építtette át.

Felvidéki kirándulásunk utolsó napján (május 19., hétfő) a bányász-kohász-hagyományok két fellegvárába: Körmöcbányára és Selmechányra látogattunk el. Körmöcbánya impozáns szentháromságoszloppal ékesített, parkosított főteréről indulva a városkapun át a gyönyörű középkori épületekkel szegélyezett történelmi városrész főutcájára értünk, a másik irányban pedig a fallal övezett várat sétálhattuk körbe. Már az i. e. 700-as években bányásztak itt aranyat, ezüstöt, rezet, ólmot és vasat. Körmöcbánya az egykori Magyar Királyság egyik legjelentősebb, aranybányászatáról nevezetes bányavárosa és pénzverőhelye. Sziléziai és thüringiai német telepések alapították a 12. században. Az Árpád-házi királyok virágoztatták fel: 1250-től bástyákkal erősített kőfallal építették körül, hogy megvédjék a bányajáratokat, később a pénzverőt. Károly Róbert, akinek a mellszobrát is láttuk a Főtéren, 1328-ban szabad királyi bányavárosi jogokkal látta el, és megalapította pénzverdéjét. A híres aranyforint körmöci dukátként is ismert volt. Egész Európában az egyik legértékesebb pénz volt, 1918-ig itt verték a magyar forintot, majd koronát is. A város fénykora a 14. és 18. század közé esett, akkoriban kilenc városnegyedből állt, és 3000 lakosa volt.

Délután a teraszosan épült Selmechányán tettük tiszteletünket. A város minden tere és utcája más szinten fekszik, azonban a városkép egységes, és az épületek fantasztikus összhangban vannak. A legenda szerint két szalamandra mutatta meg egy pásztornak, hogy az Óhegy lábánál hol vannak hatalmas arany- és ezüstlelőhelyek, amire az egész város felépült. A középkorban német bányászokat telepítettek a városba, s gyorsan a Magyar Királyság virágzó bányászati központja lett.

„Mária Terézia, dicső emlékezetű királynőnk itt vetette meg az alapját 1763-ban a Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Akadémiának, amelynek ezen palotája I. Ferenc József Magyarország apostoli királyának dicsőséges uralkodása alatt Európa első gyakorlati bányászati oktatást nyújtó intézménye”. Ezt a mondatot azon a fekete kőtáblán olvashatjuk, amely az akadémia aulájában ma is látható. Az épület szerencsére nyitva volt, mivel jelenleg kémiai középiskola működik benne. A körülötte lévő botanikus kertet 1638–1880 között hozták létre, majd három évvel később a nagyközönség számára is megnyitották. Az alsó és az 1857-ben hozzácsatolt Klausen- vagy felső kert összesen 7 ha kiterjedésű. 1880-ban került a felső kertbe az óriás mamutfenyő, a nyugati vörös cédrus és a libanoni cédrus. 1958-ban védetté nyilvánították, jelenleg a Besztercebánya Erdőgazdasági Középiskola botanikus kertje. Mi is tettünk itt egy nyugodt, csendes sétát.

Az akadémia alatti parkolóból jól láttuk a Mária Mennyeibemenetele-templomot, melynek előterében egy dominikánus kolostor romjai rajzolódnak ki. A Bányászati Múzeum sajnos zárva volt, de az Óvár felé haladva megnéztük az egymással szemben álló Szent Katalin- és az evangélikus templomot. A Szentháromság-téren megemlékeztünk a leégett bányászati felügyelet épületében elpusztult, híres ásványkiállításról.

Az Óvárhoz, mely a Világörökség részét képezi, a boltíves udvarú kémiai laboratórium épületének érintésével jutottunk el. Jól látható volt innen a Leányvár, mely eredetileg román stílusú bazilikának épült, később templommá alakították át (gótikus, reneszánsz, majd barokk stílusjegyekkel). A török időkben – mivel dombon épült – négy sarokbástyás várrá alakították át. Az elmúlt évszázadok vadászeszközeiből kiállítást is létrehozta itt. A másik híres épület, amit jól láthattunk az Óvárból, a Klopacska, mely a régi magyar bányavárosok elmaradhatatlan tartozéka volt. 1681 óta minden éjjel 2 órakor, negyedórán át kalapáccsal kongattak a toronyban, ezzel jelezvén a „fiúknak”, hogy bizony irány a bányába dolgozni.

Néhányan betértünk a városháza udvaráról nyíló Selmechányai Betlehembe, mely Selmechánya híres épületeit, szobrai mutatja be. A fából faragott maketten megjelennek a városhoz szorosan kötődő kőfejtés és aranymosás folyamatai, a városközpont főutcája, a kálvária, a Nagyboldogasszony-templom és az Új vár is.

A selmeci kálvária barokk építészeti komplexum, mely 17 stációból, három templomból (Alsótemplom, Szent Lépcső-templom és Felsőtemplom), valamint az Ecce Homo- és a Szent sír-kápolnából áll. Az alapkövet 1744-ben tették le, majd hét évvel később szentelték fel. 1951-ben a kálvária környékét államosították, ezután megállíthatatlan pusztulásnak indult. Az eredeti fa domborműveket és szobrokat fokozatosan biztonságba helyezték, és 2007 óta a Régi Várban található, *Kálvária menedékhely* című kiállításon mutatják be őket a nagyközönségnek. A selmeci kálvária felkerült a világ 100 legveszélyeztetettebb műemlékének listájára.

SÁRDY Julianna

Beszámoló a 28. Magyar Őslénytani Vándorgyűlésről (Nova, 2025. május 30. – június 1.)

A 28. Magyar Őslénytani Vándorgyűlés alkalmával Zala vármegyébe látogattunk el, ahol vándorgyűlést még nem rendeztünk. A környék fontos területe a magyar kőolajkutatásnak, emiatt nagy múltra tekint vissza a terület földtanának kutatása. Sajnos a nyersanyagkutatást végző cég(ek) geológiai eredményeiket üzleti okokból általában nem teszik megismerhetővé, így hozzáférhető, publikált új földtani eredmény kevés van a környékről.

Ez a terület nagyon távoli is, talán ennek köszönhető, hogy összesen csupán 40-en vettek részt a vándorgyűlésen. Szerencsére az előadások száma nem csökkent olyan mértékben, mint a résztvevőké. Tizenkilenc előadást hallgathattunk meg. Idén is volt külföldi előadónk Boštjan Rožič szlovén geológus személyében, aki a Ljubljani Egyetemről látogatott el hozzánk, és Szlovénia Periadriai-vonaltól délre eső részének felső triász – jura üledékes környezetfejlődéséről beszélt. Két ismeretterjesztő előadásunk is volt vasárnap. MAGYAR Imre a hely szellemének megfelelően a kőolajkutatás és a földtan kapcsolatáról beszélt, FÖZY István pedig az örökzöld Nopcsa-kutatás területén elért legújabb eredményeit ismertette.

A pénteki szakmai előadások a fiatalabb rétegek őslénytani és földtani eredményeinek ismertetésével kezdődtek a pleisztocéntól a középső miocénig. Majd az évek óta folyó valorai kréta gerinceskutatás legújabb eredményeiről hallhattunk előadásokat. A gerincespaleontológiai kutatások palettáját tovább színesítette az iharkúti krokodilfauna ismertetése. Az utolsó szekcióban pedig a jura és a triász ősmaradványkutatás legújabb eredményeiről hallhattunk.

Szombaton a terepi napot a Keszthelyi-hegységben kezdtük Alsópáhok közelében a Karmacska Kft. díszítőkőbányájában, ahol a pannóniai korú, ún. „kártyás homokkő” tárul fel egy mesterséges gödörben. A képződmény az Újfalui Formáció Somlói Tagozatába sorolható. A homokkőben növénymaradványokat és csigamaradványokat lehet találni (nagy szerencsével). A bányát SZÁNTÓ Gábor üzemelteti, aki Keszthelyen önkormányzati képviselő, így az eseményen a helyi sajtó is megjelent. (Itt olvashatunk erről: https://1drv.ms/f/c/ffc92f6d401ed6f0/EqdNArRJ8ZxEtjAsr5dprY8BgOyTGw-eD_Fy_WXIOmeGLA?e=3f5CgV)

Következő állomás a csókakői dolomitbánya volt, ahol dolomitmurvát termelnek. A bányát és környezetét szerkezetföldtani szempontból HÉJA Gábor Herkules ismertette. Ehhez a lelőhelyhez kapcsolódott KERCSMÁR Zsolt pénteki előadása, amelyben a SZEGSZÁRDI Máté által itt talált ászkarakpéldány őslénytani jelentőségét ismertette. A dolomitban az ősmaradványok eléggé átkristályosodtak, ezért nagyon nehezen határozhatók, és nagy szerencse kell egy használható példány megtalálásához. Visszafelé megálltunk a rezi Akasztó-dombon, ahol a késő sevati – középső rhaeti Kösseni Formációt láthattuk törmelékben. A domb tetején ezek a rétegek már nem kutathatók, mert ott egy kalandpark létesült, de a törmelékben jól megfigyelhető a gazdag galy-

ló- és csigafauna. Innen Zalaszentivánra látogattunk, ahol a pannóniai Zagytai Formáció feltárását ismertette MAGYAR Imre. A képződményt itt SIKE Diána vizsgálta a szakdolgozatában MAGYAR Imre és SZTANÓ Orsolya témavezetésével. Az eredmények publikálására még nem került sor, így ezeket a kirándulásvezetőből lehet megismerni, amely megtalálható a Magyar Földtani Társulat honlapján. A terepi nap záróeseménye a Magyar Olaj- és Gázipari Múzeumban tett látogatás volt, ahol SIMON István vezetésével láthattuk a kiállítások egy részét. Sajnos másfél óra alatt csak egy töredékét tudtuk megnézni a múzeumnak, de az nagyon érdekes volt.

A harmadik nap, vasárnap, itt a múzeumban folytattuk az előadások sorát. Egy előadás erejéig visszatértünk a miocénbe. Majd a triász conodontavizsgálatok új eredményeiről és a karni csapadékos esemény különböző aspektusairól hallottunk ismertetéseket. A nap a publikus előadásokkal zárult, melyeknek nagy sikerük volt.

Az egyetemi hallgatói létszám visszaszorulásával a hallgatói előadások száma is csökken. Idén PhD-kategóriában csak két, de nagyon színvonalas előadás volt. Nehéz is lett volna választani közülük, így a bírálóbizottság úgy döntött, hogy ebben a kategóriában nem hirdet eredményt. A többi hallgatói előadás közül szoros versenyben az első helyezett TELEK Dominik lett a középső triász conodontakutatással foglalkozó előadásával, a második helyezett KONECSNI Gergő, aki a valorai egyik feltárás mikrogerinceseiről adott elő.

A házigazdánk a Csicsergő Szabadidőközpont volt Nován. Nagyon szép környezetben, kellemes szobákkal, kitűnő, házias ételekkel vártak bennünket.

A következő év/ek úticéljait a vezetőség rövidesen megtárgyalja. A döntésről a tagságot értesítjük.

PIROS Olga

Személyi hírek

Gyászír

Fájdalommal tudatjuk, hogy

SZÓTS András 2025. március 8-án, életének 80. évében

DÁVID Árpád 2025. júniusában, életének 66. évében

MIKES Tamás 2025. június 23-án, életének 45. évében elhunyt.

Emlékük szívünkben és munkáinkban tovább él!

Könyvismertetés

Székely Kinga 2024:

RAISZ Keresztély földmérő – a Baradla kutatója.

Magyar Karszt és Barlangkutató Társulat, Budapest, p. 202.

A jeles barlangkutatók életét bemutató sorozat ötödik, pompás kivitelű kötetét tartom a kezemben. A szerző SZÉKELY Kinga geográfus, térképész és barlangkutató, a Barlangtani Intézet egykori vezetője, aki fáradhatatlan szorgalom-

mal kutatja és örökíti meg a hazai barlangkutatás kiemelkedő személyiségeinek munkásságát. A jelen kötetben RAISZ Keresztély életművét mutatja be, aki a 19. század első felében földmérőként és a mai fogalmaink szerint építőmérnökként is tevékenykedett. Ami miatt a szerző önálló kötetet szentelt RAISZ munkásságának, annak köszönhető, hogy ő volt az első, aki geodéziai módszerekkel felmérte és leírta a Baradla-barlang főágát. A felmérés alapján készült alaprajz és a barlang hossz-szelvénye GÖRÖG Demeter *Magyar Átlás*-ában 1802-ben nyomtatásban meg is jelent.

A földmérés, a mai gyakorlatban a geodézia, a birtokviszonyok alakulásával lépést tartó, az ókortól kezdődően napjainkig fejlődő tevékenység. Magyarországon Mária Terézia uralkodása idején védelmi és adónyilvántartási szempontból is fontos lépés volt az egész birodalomra kiterjedő *Első Katonai Felmérés* (1763–1787) elindítása, amelynek befejezése már II. József uralkodása idejére esett. A felmérés méretaránya (1:28800) kataszteri szintű részletességet biztosított, pontossága ma is meglepően helytálló, adatállománya a helytörténettel foglalkozók számára valódi kincsesbánya. Néhány évtized múlva szükségessé vált egy módszerben korszerűbb térképezés, a *Második Katonai Felmérés* (1819–1869) végrehajtása. A katonai felmérések anyagát titkosan kezelték, a civil szféra igényeit új intézmények és képzések segítségével kellett kielégíteni. RAISZ Keresztély 1791-ben szerzett földmérő képesítést Európa első polgári mérnök-képző intézetében, a Budapesti Műszaki Egyetem jogelődjének tekintett Institutum Geometricum hallgatójaként. Képesítése a földmérésen kívül építőmérnöki feladatok ellátására is feljogosította.

RAISZ Keresztély (REISZ Christian) Toporcon született 1768-ban, és Körtvélyesen hunyt el 1849-ben, ma mindkét település Szlovákiában van. SZÉKELY Kinga számtalan új, általa a hazai és szlovákiai levéltárakban felkutatott adattal gazdagította RAISZ életrajzát, családi kapcsolatait, ahogy azt a fényképekkel és dokumentumok másolataival gazdagított bevezető fejezetben láthatjuk. A felkutatott anyakönyvi adatok alapján tisztázta, hogy RAISZ Keresztély 1768-ban született, ellentétben a lexikonokban és a síremléken található 1766. évi dátummal. A könyv kitér a sok vihart látott, de Körtvélyesen még ma is látogatható családi sírkert történetére is.

A földmérő RAISZ Keresztély munkásságát 1798-tól eredeztetjük, amikor Gömör vármegye alkalmazásába állt. Később, a 19. század első évtizedében az Esterházyak uradalmi mérnöke lett. Az életmű könyvben szereplő rekonstrukcióját a szerző sem tekinti teljesnek, az évszázadok folyamán minden bizonnyal nagyszámú anyag kallódott el. További nehézséget jelent az is, hogy a kutatás forrásanyagainak nincs egységes regisztere, valamint azokat számos, esetleg még fel sem tárt hazai és határon túli intézmény őrzi. Mindezek ellenére a kötet reprezentatív áttekintést nyújt a Szepességben, Gömör-, Nógrád-, Torna- és az alföldi Bihar vármegyében is végzett birtokmegosztási, határkijelölő és földhasználati felmérésekről, amiknek nagyon szép rekonstruált térképi dokumentumait is megtaláljuk a könyvben. Meg kell említeni a RAISZ által 1806-ban szignált „Aggtelek föld-

könyvét”, melyből a szerző több részletet is idéz, miszerint a vidék „igen jeles és nevezetes kincse a’ Baradla”.

RAISZ Keresztély mérnöki munkái és úttervei közül legnevezetesebb a Kassát Rozsnyóval összekötő, kereskedelmi szempontból fontos útvonal, a Gömör–Tornai-karsztvidék nevezetes, Szoroskő közeli átkelési szakasza. A keskeny sziklába vájt, szakadékok szélén kanyargó út nyomvonalát terveiben módosította, kibővítette és biztonságosabbá tette az áruszállító szekerek közlekedése részére. A szerző dokumentumokkal alátámasztva elemzi a kivitelezés mozzanatait, az építkezés pénzügyi háttérének kacsaringóit, ezzel élvezetes kortörténetet tárva fel.

Hasonlóan fontos, közérdekű munkákat végzett RAISZ az 1820-as évek elején, amikor a vármegye megbízásából felméri és folyószabályozási tervet készített a Bódva és mellékfolyói térségében. A kanyargó, sekély esésű, szűk medrű folyók csapadékos időszakban megáradtak, és nagy károkat okoztak az ott lakóknak. A fennmaradt szabályozási tervek, levelezések és költségvetési iratok alapján a SZÉKELY jelentősen gazdagította RAISZ mérnöki tevékenységéről kialakult ismereteinket. Tevékenysége kapcsolatba hozható a tornai vármegyeháza építésével is, aminek szépségét még Jókai is megemlíttette, de ami az utókor gondatlansága miatt mára már csak egy szeméttároló romhalmaz.

A „Munkálatok a Baradlában” című fejezet rendkívül sokrétű, és világosan mutatja a szerző barlangkutatásban való jártasságát. A Baradla évezredes kultúrtörténete a 18. században vett fordulatot, amikortól tudományos igényű leírások születtek a hazai és külföldi látogatók részéről. 1794-ben FARKAS János és SARTORY József az egri érsek megbízásából elkészítette a barlang első kéziratban maradt leírását és térképvázlatát. Ilyen előzmények után kezdte meg a Baradlához kapcsolódó munkáját RAISZ, melynek eredménye három nyomtatásban megjelent térkép, valamint a barlangot és környezetét részletesen bemutató, német nyelvű leírás. A Gömör és Torna vármegyéről készített térképei GÖRÖG Demeter *Magyar Átlás* című művében jelentek meg. Ugyancsak ez a mű tartalmazza a Baradla felmérése alapján készült alaprajzot és hossz-szelvényt, környezetének részletes térképét (1802), melynek különlegessége, hogy megjeleníti a barlang 1615 m hosszú főágának felszínre vetített alaprajzát. Ezt a különös grafikai megoldást a SZÉKELY így értékeli: „elfogultság nélkül leszögezhetem, hogy minden bizonnyal világritkaságnak számít [...] és ez Raisz Keresztély érdeme”. RAISZ művét, a barlang és környezete részletes leírását (1807) magyar nyelven, teljes egészében közli a szerző. A barlang jellegének, látnivalóinak, az egyes cseppkőképződményeknek leírása pontos és helytálló a szövegben, a keletkezés mikéntjére vonatkozó állításokat azonban számos, ugyancsak közölt kritika érte.

A könyvben olvashatunk a barlang neves látogatóiról, én csak CSOKONAI VITÉZ Mihály 1801-ben tett útját említem, aki a barlang megtekintését élete legkedvesebb emlékének tartotta, ahogy erről eredeti levelének másolata is tanúskodik.

A könyv értékeként ki kell emelnem a rendkívül gazdag, eredeti információs anyag közlését. A könyv a földrajzi neveket magyarul hozza, egy táblázatban található a mai

Szlovákiában, Lengyelországban és Romániában használt elnevezések. Számos személy nevére történik utalás a könyvben, ezekről rövid életrajzi adatokat is találunk a zárófejezetekben, éppúgy, mint RAISZ Keresztély munkáinak és a felhasznált irodalomnak a jegyzékét. További értéként említtem az egyes fejezetek végén található rövid, angol nyelvű összefoglalókat.

Csatlakozom a szerző, SZÉKELY Kinga által a könyv bevezetőjében tett ajánláshoz: „Bízom benne, hogy ez a rég-

múltat időző munka sem hiábavaló, és nemcsak a barlangok iránt érdeklődőknek, hanem a régi Gömör és Torna várme-
gyék értékeit, a Bódva és a Tisza szabályozás előtti állapo-
tát, és a magyar térképészettörténet dokumentumait kuta-
tóknak is nyújt értékes, eddig ismeretlen információkat. De
talán abban is segít, hogy Raisz Keresztély sokoldalú, az or-
szág javát szolgáló mérnöki tevékenysége méltó értékelést
kapjon.”

BREZSNYÁNSZKY Károly